

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО- КРЕДИТНОЇ ПОЛІТИКИ БАНКУ В ПЕРІОД ВИХОДУ З КРИЗИ

Анотація. Розглянуто головну мету фінансово-кредитної політики, яка повинна базуватися на підвищенні надійності кредитного портфеля, дотримання меж доступного рівня ризику. Акцентовано увагу на ключових моментах кредитної політики та відповідальності за механізм її функціонування. Запропоновано методологічні підходи до оцінки впливу зовнішніх та внутрішніх чинників, які слід враховувати при формуванні фінансово-кредитної політики банку.

Аннотация. Рассмотрено главную цель финансово-кредитной политики, которая должна базироваться на повышении надежности кредитного портфеля, соблюдения границ дозвального уровня риска. Акцентировано внимание на ключевых моментах кредитной политики и соответствие ее с методологическими подходами к оценке влияния внешних и внутренних факторов, которые необходимо учитывать при формировании финансово-кредитной политики банка.

Annotation. The main purpose of financial and credit policy, which should be based on improving the reliability of the loan portfolio, compliance with the limits of the available level of risk is studied. The attention is paid to the key issues of credit and responsibility for the mechanism of its functioning. A methodological approach to assess the impact of external and internal factors that should be considered in the formation of financial-credit policy is suggested.

Ключові слова: методологія формування, кредитна політика, реалізація цілей, кредитний ризик, ринкова кон'юнктура, права суб'єктів, політична ситуація, грошова пропозиція.

У сучасних умовах господарювання, з метою забезпечення ефективної кредитної діяльності, комерційні банки розробляють власну внутрішню кредитну політику та впроваджують практичні механізми її реалізації [1]. Правильна організація процесу банківського кредитування, розробка ефективної та гнучкої системи управління кредитними операціями – основа фінансової і ринкової стабільності комерційних банків [2].

Кожний банк розробляє і здійснює свою кредитну політику, що складається під впливом поточних та перспективних завдань банку, а також економічної кон'юнктури. Один і той самий кредит може не відповідати основним вимогам кредитної політики одного банку, але бути цілком прийнятним для іншого.

Кредитна політика охоплює найважливіші елементи та принципи організації роботи в банку, визначає пріоритетні напрями кредитування, а також перелік кредитів, які не повинні входити до кредитного портфеля.

Кредитна політика повинна розроблятися і провадитися як на макро-, так і на мікрорівні [3].

Під кредитною політикою розуміють розроблену комерційним банком систему стратегічних цілей його діяльності у галузі надання кредитів та відповідних механізмів ефективної реалізації цих цілей [4, с. 32]. Кредитна політика банку – це своєрідна філософія банківського бізнесу, яка визначає внутрішньобанківську процедуру видання кредиту, документообороту, моніторинг кредитного портфеля, роботу з проблемними кредитами, встановлення процентних ставок.

Головна мета кредитної політики будь-якого банку – досягти комерційного зростання шляхом зміцнення та підвищення надійності якості кредитного портфеля банку, а також збільшення доходів від кредитування інвестиційної діяльності фізичних та юридичних осіб у межах допустимого ризику.

Окремо слід виділити практичну діяльність банківського персоналу, який втілює в життя ці установки.

Головним показником розвитку кредитних відносин є перелік операцій, які готові запропонувати клієнту в банку. Кредитна політика повинна визначати завдання й пріоритети кредитної діяльності, засоби і методи їх реалізації, а також принципи і порядок організації кредитного процесу [5]. Кредитна політика є основою організації процесу банківського кредитування відповідно до загальної ринкової стратегії діяльності банку й повинна чітко визначати цілі кредитування, правила їх реалізації, а також відповідне документальне методичне забезпечення.

Кредитну політику слід розробляти з урахуванням стратегії й тактики банку у сфері управління активними операціями, вона зумовлює основні напрями кредитної діяльності [4, с. 32]. До них слід віднести: стандарти і критерії діяльності банківських працівників, які відповідають за надання кредитів; основні дії менеджерів, які приймають стратегічні рішення у сфері кредитування; принципи оцінки та контролю якості управління кредитною діяльністю банку.

Розробка внутрішньої кредитної політики потребує чіткого формулювання цілей кредитування, узгодження їх із загальною політикою і стратегією банку. Загалом кредитна політика має відображати такі ключові моменти:

1. Організація кредитної діяльності.
2. Управління кредитним портфелем.
3. Контроль за кредитним процесом.
4. Ліміти за окремими напрямками кредитування.
5. Механізм супроводження кредитних угод (кредитний моніторинг).

6. Формування резервів під можливі втрати за наданими кредитами.

Відповідно до положення "Про здійснення банками фінансового моніторингу" [5] відповідальність за розробку кредитної політики та механізмів її реалізації покладається на кредитний комітет банку.

Удосконалення практики кредитування потребує розробки оптимальної для банку організації кредитування. Для цього банки, які мають у своєму апараті кваліфікованих і професійних банківських працівників, приділяють увагу пошуку оптимальних варіантів методики розрахунку кредитоспроможності позичальників, правил кредитування. Загальні орієнтири кредитування мають сприяти ініціативній роботі практичних працівників, які займаються відбором конкретних кредитних проектів і розробкою умов кредитних договорів. Кредитна політика банку розробляється також на основі економічного стану держави, господарської ситуації у даному регіоні.

Утіленням кредитної політики банку є його кредитний портфель. Саме обсяг та якість кредитного портфеля відображають ступінь реалізації кредитної політики банку, яка є невід'ємною складовою його загальної стратегії розвитку. У цьому контексті важливим є процес управління кредитним портфелем банку, метою якого є забезпечення максимальної дохідності за

певного рівня ризику. Рівень дохідності кредитного портфеля залежить від структури й обсягу портфеля, а також від рівня відсоткових ставок за кредитами [6].

Частіше всього обсяг і структуру кредитного портфеля банку визначають такими чинниками:

- розмір банку (капіталу);
- правила регулювання банківської діяльності;
- офіційна кредитна політика банку;
- досвід і кваліфікація менеджерів;
- рівень дохідності різних напрямків розміщення ресурсів.

Якість кредитного портфеля суттєво впливає на рівень ризикованості та надійності банку, тому саме кредитна діяльність підлягає регулюванню з боку органів нагляду у багатьох країнах [7, с. 60]. Установлені обмеження та нормативи, а також правила регулювання банківської діяльності відіграють значну роль у процесі формування кредитного портфеля.

У формуванні структури активів банку вирішальним фактором є рівень дохідності кожного виду активів. Але висока дохідність, як правило, супроводжується високим рівнем ризику, тому менеджменту необхідно врахувати обидва фактори. Якщо рівень дохідності різних видів активів приблизно однаковий, то перевага надається найменш ризиковим напрямкам розміщення коштів. У такому разі розмір кредитного портфеля банку може зменшитись на користь портфеля цінних паперів або на користь проведення інших видів активних операцій.

Формуючи кредитний портфель, менеджмент банку звичайно керується правилом – видавати ті кредити, які приносять максимальні доходи за інших однакових умов [8].

Для оцінювання прибутковості кредитів банк повинен мати ефективну систему обліку не лише доходів, а й витрат за кожним видом кредитів.

Рівень кредитного ризику кожного позичальника безпосередньо впливає на рівень відсоткової ставки за кредитом. Високий рівень ризику пов'язується з високою кредитною ставкою, і навпаки. Але кредитна ставка залежить не тільки від ризику. Вона формується під впливом низки зовнішніх і внутрішніх чинників, які необхідно враховувати, визначаючи її.

Вони по-різному впливають на ставку певного кредиту. Наприклад, високий рівень кредитного ризику клієнта підвищує ставку, а надійне забезпечення знижує кредитний ризик. Але забезпечення у формі застави матеріальних цінностей збільшує витрати банку, пов'язані з необхідністю зберігання цієї застави чи з контролем за її станом та ліквідністю. Мінімізація кредитного ризику дає змогу не лише запобігти можливим витратам банку від кредитної діяльності, а й не допустити виникнення серйозних проблем із ліквідністю та платоспроможністю.

Якщо кредитний ризик – це ймовірність несплати позичальником у першу чергу відсотків за користування кредитом у строки, визначені у кредитному договорі, то відповідно управління кредитним ризиком можна визначити як сукупність заходів, спрямованих на запобігання втратам банку від його кредитної діяльності. Насамперед йдеться про ефективну кредитну політику банку. Кредитна ставка повинна бути достатньо низькою, аби позичальник не звернувся до іншого банку. З огляду на сказане значна увага приділяється вибору ціноутворення за кредитом. У світовій банківській практиці застосовується кілька основних методів установлення ставки за кредитом [9, с. 97]:

1. Метод "вартість плюс" – враховує вартість залучених кредитів та всі витрати банку, пов'язані з наданням кредиту.
2. Метод "базова ставка плюс" – полягає у визначенні кредитної ставки як суми базової ставки і кредитного спреду.
3. Метод "надбавки" – полягає у визначенні кредитної ставки як суми відсоткових витрат залучення коштів на фінансовому ринку та надбавки.

4. Метод "аналізу дохідності клієнта" базується на врахуванні всіх взаємостосунків із конкретним клієнтом.

Крім методів визначення кредитної ставки вартість кредиту залежить і від обраної системи встановлення та нарахування відсотків за позицією. Відсоткові ставки за кредитами можуть бути фіксовані, якщо вони визначаються в момент видачі кредиту і лишаються незмінними протягом всього періоду кредитування, або змінними, тобто такими, що переглядаються періодично зі зміною базової ставки. Коли відбувається загальне зниження ставок на ринку, для банку вигіднішою є фіксована ставка за кредитами, а в разі зростання ставок – змінна. У кредитному договорі обов'язково фіксується обрана система нарахування відсотків та правила встановлення ставок.

Щодо визначення ефективності управління портфелем активів, то в економічній теорії обґрунтовано кілька коефіцієнтів, які можуть бути використані для прийняття управлінських рішень у процесі формування ефективних портфелів. Потрібно звернути увагу, що в коефіцієнтах ефективності, обґрунтованих у портфельній теорії, береться до уваги інвестиційний ризик (імовірність недоотримання доходів за портфельними активами) [10, с. 30].

У процесі управління кредитним портфелем банку пріоритетне значення має кредитний ризик. А тому показники, які прийнято застосовувати у класичних прийомах портфельного аналізу щодо оцінки ефективності кредитної діяльності, використовувати без змін некоректно.

Розробка кредитної політики передбачає підготовку меморандуму з кредитної політики, який має забезпечити реалізацію стратегічних цілей банківської діяльності у сфері кредитування. Складання меморандуму, як і контроль за виконанням його вимог, здійснює кредитний комітет банку.

Меморандум є конфіденційним документом, позаяк містить стратегію та методи банківської кредитної політики, і навіть у самому банку його доводять до відома тільки тих працівників, які безпосередньо беруть участь у процесі банківського кредитування [11, с. 103]. Водночас, меморандум є основою для контролю та спостереження за організацією кредитного процесу, інструктивним матеріалом для працівників підрозділів, які здійснюють кредитування, інструментом контролю за виконанням вимог кредитних інструкцій для керівників кредитних підрозділів.

Отже, кредитна політика окреслює коло ключових цілей і завдань банківської діяльності та визначає конкретні способи і методи її реалізації з метою максимізації дохідності кредитних операцій та досягнення прийнятого рівня ризиків банківської діяльності у сфері кредитування. Але сама по собі кредитна політика, якою б якісною вона не була, ще не гарантує забезпечення виконання встановлених параметрів діяльності банку та запланованого рівня ефективності кредитних операцій. Вирішальне значення має організація роботи з добору та управління кадрами, а також оптимальна функціональна побудова організаційної структури кредитного підрозділу комерційного банку.

Кредитні правовідносини між кредитором і позичальником регламентуються на підставі кредитних договорів. Кредитний договір як юридичний документ визначає взаємні обов'язки і відповідальність між банком і клієнтом з нагоди одержання останнім кредиту. Кредитний договір укладається тільки в письмовому вигляді і не може змінюватися в односторонньому порядку. Умови договору визначаються для кожного клієнта індивідуально, з тим щоб ступінь ризику був мінімальним. Зміст і перелік умов кредитного договору визначаються за згодою сторін і включають розмір кредиту, умови надання і погашення позичок, розмір відсотків за кредит та інші умови, які не суперечать чинному законодавству.

Сама природа кредитної угоди зумовлює необхідність майнової відповідальності її учасників за виконання прийнятих на себе зобов'язань. Обов'язкова умова виникнення кредитних відносин — це поєднання інтересів кредитора і позичальника [12, с. 23]. Вирішальне значення при цьому має узгодження таких характеристик, як забезпеченість позики, термін кредитування, рівень процентної ставки, наявність альтернативних варіантів фінансування та розміщення коштів.

Головна вимога до змісту кредитного договору з точки зору методології полягає в тому, щоб він містив у собі такі юридичні норми, які б дозволили регулювати весь комплекс взаємовідносин банку з клієнтом (позичальником). На основі типової форми кредитного договору банки розробляють власні варіанти цього документа. Конкретний зміст кредитного договору і перелік усіх умов кредитної операції визначаються за згодою сторін. У кожному конкретному випадку зміст кредитного договору пристосовується до особливостей позичальника, враховує специфіку його фінансово-господарської діяльності. З методологічних позицій за своєю структурою кредитний договір повинен включати такі складові:

1. Опис суб'єктів угоди.
2. Опис умов кредитування, де банк перевіряє обґрунтованість замовленої суми кредиту і вносить поправки до неї з урахуванням залучення власних коштів позичальника щодо конкретного строку користування кредитом. Він встановлюється на основі оборотності цінностей, що кредитуються, та окупності понесених витрат. Погашення кредиту передбачається на конкретну дату або в розстрочку.

3. Зобов'язання позичальника використати кредит на зазначені у договорі цілі і повернути суму кредиту та сплатити проценти за користування кредитом із свого поточного рахунку у встановлені строки відповідно до строкових зобов'язань. У свою чергу, банк визначає відсоткові ставки залежно від таких чинників, як попит і пропозиція, що склалися на кредитному ринку, рівня облікової ставки НБУ, характеру наданого забезпечення, строків користування позицією, ризику заходу, що кредитується тощо. Розмір плати за кредит повинен встановлюватися з таким розрахунком, щоб сума одержаних від позичальника відсотків покривала витрати банку із залучення коштів, витрати на ведення банківської справи та забезпечувала отримання відповідного прибутку.

4. Опис забезпечення кредиту з посиланням на угоди, що є частинами кредитного договору.

5. Обмежувальні умови. Це перелік дій чи умов, яких повинен дотримуватись позичальник протягом дії кредитного договору. Слід передбачити список умов, які не повинен допустити позичальник.

6. Права суб'єктів угоди. Банк залишає за собою право вимагати дострокового погашення кредиту у випадку порушень умов кредитної угоди.

7. Санкції за порушення умов угоди. Порушення з боку позичальника умов кредитної угоди карається шляхом стягнення пені, яка нараховується на суму боргу або на суму кредиту, або на суму порушення. Банк може заперечити проти надання наступної суми кредиту, вимагати дострокового погашення кредиту, відмовитись від подальшого співробітництва з клієнтом, ініціювати процедуру банкрутства підприємства. Порушення умов кредитної угоди з боку банку так само тягне за собою фінансові санкції. В угоді можна зазначити, хто буде відшкодовувати витрати на вирішення спорів.

Кредитний договір вступає в силу з дати надання кредиту позичальнику і діє до повного погашення кредиту та сплати відсотків за його користування. У західних країнах до тексту кредитного договору часто включають так звані зобов'язальні умови, заборони умови, а також обмежувальні умови.

За невиконання або неналежне виконання договірних кредитних зобов'язань винна сторона несе цивільно-правову відповідальність.

Постійно банк здійснює контроль за виконанням позичальником умов кредитного договору, за цільовим використанням позики, своєчасним і повним її погашенням. При цьому банк протягом усього строку дії кредитного договору підтримує ділові контакти з позичальником, зобов'язаний проводити перевірки стану збереження заставного майна, що повинно бути передбачено кредитним договором.

Правильно складений кредитний договір служить для захисту інтересів як банку, так і клієнта-позичальника. Для цього необхідно, щоб кожний пункт кредитного договору був конкретним, чітко сформульованим і не допускав різного його тлумачення.

У банківській практиці можуть використовуватися різні види кредитних договорів залежно від виду банківської позики. У кредитному договорі на видачу довгострокової позики, як правило, передбачається поетапне надання кредиту в міру виконання будівельно-монтажних робіт, придбання товарно-матеріальних цінностей. При цьому в договорі мають бути визначені конкретні шляхи перерахування коштів на оплату рахунків постачальників чи підрядників.

Таким чином, фінансово-кредитна політика виступає складовою частиною банківської політики, яка охоплює окрім кредитної, депозитну, валютну, процентну й інші види політики, які виражають основні функції комерційних банків. У цій частині фінансово-кредитна політика на макроекономічному рівні підпорядкована державному грошово-кредитному регулюванню, розробка і втілення якої покладена на центральний банк.

Фінансово-кредитну політику слід розглядати як на макроекономічному рівні — основу грошово-кредитного забезпечення та регулювання, так і на мікрорівні — організацію процесу кредитування господарюючих суб'єктів. Розглядаючи кредитний механізм як організаційно-економічні заходи з організації процесу кредитування, які, відповідно, мають макро- і мікрорівні, можна констатувати, що фінансово-кредитна політика виступає формою прояву організації і управління кредитним механізмом у цілому.

Усі важливі рішення в банках потребують, щоб метою їх політики було підтримання оптимальних співвідношень між кредитами, депозитами та іншими зобов'язаннями. Тому правильна фінансово-кредитна політика здатна підвищити якість кредитів і, звісно, фінансовий стан банку. Усе вищезазначене підкреслює необхідність фінансово-кредитної політики в роботі банків і значною мірою при переході до виходу з кризи, коли банки, на жаль, націлені на першокласних та багатих клієнтів, які ні кількістю, ні якістю не можуть забезпечити всю банківську індустрію.

Досліджуючи кредитні взаємовідносини між підприємствами і банками, необхідно науково обґрунтувати функціонування фінансово-кредитної політики, цілі та напрями її розвитку, її вплив на економічний розвиток держави. Хоча фінансово-кредитну політику на даному етапі розвитку банківської системи можна вважати сформованою, але кожен її етап в умовах своєї економічної невизначеності набуває своїх специфічних рис, які залежать від функціонування всіх його елементів, їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. Важливе місце у формуванні сприятливої фінансово-кредитної політики повинна зайняти держава. Вплив держави на фінансово-кредитну політику може проявлятися через політичну ситуацію та економічну ситуацію, проте основою впливу є законодавча база [13].

Нестабільність політичної ситуації у країні може стримувати кредитні вкладення всередині неї і стимулювати їх відплив за кордон. Економічні умови здійснюють основний вплив на розвиток кредитних операцій. У цілому економічна ситуація

складається під впливом податкової політики держави, вимог центрального банку до оцінки діяльності комерційних банків, ділова активність підприємств та ін. У період спаду виробництва, кризи платіжної дисципліни попит на кредит, як платіжний засіб, істотно зростає, одночасно посилюється ризик неповернення кредитів. Інформація, яка супроводжує економічну кризу, істотно зростає, одночасно посилюється ризик неповернення кредитів. Різко скорочуються довгострокові кредитні вкладення, що сприяє переливу капіталу з виробничої сфери у сферу торгівлі і посередницькі операції.

Аналізуючи вплив факторів на пріоритети кредитної політики вітчизняних комерційних банків, можна зробити ряд висновків.

Загальні пріоритети у фінансово-кредитній політиці вітчизняних комерційних банків залежать, перш за все, від економічної ситуації тих процесів, які притаманні перехідному до ринку періоду, а також від пристосування банків до нових умов роботи.

Найбільша роль держави щодо формування сприятливої фінансово-кредитної політики проявляється через нормативно-правові акти.

Протягом січня – серпня 2008 р. темпи розвитку банківської системи були досить високими. Дії Національного банку забезпечували уповільнення темпів зростання грошової пропозиції та на тлі мінливої динаміки обсягів ліквідності банківської системи поєднували дії як з мобілізації коштів, так і з підтримки ліквідності банків. Монетарна база в січні – серпні 2008 р. зростає на 19,1 %, грошова маса – на 19,8 %.

В умовах прискорення інфляції Національний банк двічі підвищував облікову ставку, активно використовував ставки за мобілізаційними операціями, поступово збільшував вартість рефінансування, як результат, середньозважена ставка за депозитами в національній валюті зросла з 8,6 % до 9 %. Незважаючи на це, рівень доларизації зріс з 22,8 % до 23,4 %, що було наслідком зростання частки валютних вкладень у структурі депозитів юридичних осіб. Загальний обсяг кредитних вкладень у січні – серпні збільшився на 28 %.

Головною метою фінансово-кредитної політики 2010 р. відповідно до Конституції України лишатиметься забезпечення стабільності національної грошової одиниці, що є основою для досягнення головних стратегічних цілей.

Особливу увагу необхідно надати таким джерелам, як конкурентна стабільність, достатність капіталу банку, якість його активів, забезпеченість високласними спеціалістами, інформаційне забезпечення, технологічне забезпечення та спадкоємство пропонувані операції і послуг.

У 2010 р. грошово-кредитна політика повинна ґрунтуватися на необхідності виконання середньострокових цілей і засад та враховувати процеси, які формують і підсилюють ризики розвитку грошово-кредитної сфери у другій половині 2009 р.

На цьому етапі економічного розвитку головні ризики для стабільності національної валюти містяться у площині динаміки внутрішніх цін.

З урахуванням цього найбільш актуальним завданням у 2010 році є спрямування в межах своєї компетенції зусиль на зниження темпів інфляції до прогнозованого Урядом показника та створення фундаментальних засад для її стабілізації в подальшому на низькому рівні. Важливими завданнями також є посилення контролю за динамікою корпоративного зовнішнього боргу та запобігання системним ризикам фінансової нестабільності в банківському секторі. На виконання зазначених завдань та основної мети грошово-кредитної політики необхідно:

посилити роль процентної політики в розвитку грошово-кредитного ринку, у т. ч. через поліпшення регулювання короткострокових ринкових процентних ставок, вжиття заходів щодо посилення зв'язку між короткостроковими, довгостроковими процентними ставками та цінами на активи, мінімізація впливу на ставки неринкових чинників, а також за рахунок більш тісної кореляції між обліковою ставкою та іншими ставками за операціями Національного банку України;

продовжувати взаємодію з Урядом у питаннях узгодження грошово-кредитної та фіскальної політики, у т. ч. у частині впливу на стан грошово-кредитного ринку, динаміки коштів на єдиному казначейському рахунку;

створювати умови для збільшення попиту на національну валюту та зниження за рахунок цього рівня доларизації економіки;

застосовувати режим керованого плавання обмінного курсу, що має супроводжуватися більш гнучким обмінним курсом гривні щодо основної курсоутворюючої валюти, удосконаленням системи валютного регулювання, створенням умов для розвитку інструментів хеджування валютних ризиків;

забезпечувати передбачувану динаміку валютного ринку з урахуванням необхідності подальшого розвитку фондового ринку, посилення державної інвестиційної політики, цілеспрямоване зниження цінової динаміки й формування сталого низькоінфляційного середовища, системне зменшення рівня доларизації та зростання міжнародних рейтингів України. Одним із важливих індикаторів повинна стати динаміка реального ефективного обмінного курсу національної валюти;

підтримувати валютні резерви на рівні, достатньому для забезпечення стійкості української валюти, за умов своєчасного виконання зовнішніх боргових зобов'язань.

З метою покращення стану власної кредитної політики банківська установа може вдаватися до заходів втручання у діяльність "проблемного" позичальника. Таким кроком може бути створення тимчасової адміністрації у складі працівників банку, завданням якої має бути вжиття заходів щодо покращення фінансового стану позичальника та створення сприятливих можливостей погашення наявної заборгованості.

У цьому випадку дії менеджменту повинні спрямовуватися на здійснення проектів щодо недопущення переведення позик у нижчу категорію ризику та переведення кредитів у вищу категорію за рахунок покращення якості обслуговування боргу та фінансового стану позичальника.

Література: 1. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. № 2121-111 з доповненнями – № 661-VI (661-17) від 12.12.2008 р. // ВВР. – 2009. № 15. – Ст. 190. 2. Доповнення до "Положення "Про кредитування", затвердженого Постановою Правління НБУ № 246 від 28.09.95 р., № 325 (№ 0749-03) від 06.08.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>. 3. Рішення Національного банку України "Про підсумки виконання Основних засад грошово-кредитної політики на 2008 рік та внесення змін і уточнень до Основних засад грошово-кредитної політики на 2009 рік Основні засади грошово-кредитної політики на 2009 рік" від 10.02.2009 р. № 1 (8 units) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>. 4. Матюшев О. Обґрунтування та розробка стратегії банку / О. Матюшев // Вісник НБУ. – 2005 р. – № 10. – С. 32. 5. Положення "Про здійснення банками фінансового моніторингу", затверджене постановою Правління НБУ № 189 від 14.03.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>. 6. Указ Президента України "Про формування політики державного регулювання інвестиційної діяльності в Україні" // Урядовий кур'єр. – 2007. – № 9. – С. 12–14. 7. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик-менеджменту в банках України: орієнтири на майбутнє // Вісник НБУ. – 2005. – № 1. – С. 60–64. 8. Інструкція "Про порядок регулювання діяльності банків в Україні", затверджена постановою Правління Національного банку України від 28 серпня 2001 р. № 368 з доповненнями № 270 (№0474-09) від 06.05.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/>. 9. Банківська діяльність (вітчизняний та зарубіжний досвід) / С. М. Лаптев, М. П. Денисенко, В. Г. Кабанов [та ін.]. – К. : КНЕУ, 2008. – 214 с. 10. Васильєва Т. А. Діяль-

ність банківських установ на ринку інноваційного інвестування: методологічні засади : автореф. дис... докт. екон. наук : 08.00.08 / Державний вищий навчальний заклад "Українська академія банківської справи Національного банку України" / Т. А. Васильєва. — Суми, 2008. — 38 с. 11. Аванесова І. А. Оцінка кредитної діяльності банку / І. А. Аванесова // Фінанси України. — 2005. — № 8. — С. 103–108. 12. Мироненко В. П. Формування фінансово-кредитної політики на державному та регіональному рівні / В. П. Мироненко // Наукові доповіді НАН України. — 2008. — С. 23–32. 13. Положення "Про порядок визначення та застосування комплексної рейтингової оцінки комерційних банків за системою "САМЕЛ", затверджене Постановою Правління НБУ № 171 від 08.05.2002 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>. 14. Положення НБУ "Про порядок формування і використання резерву для покриття можливих втрат по кредитних операціях банків", затверджене Постановою Правління НБУ № 279 від 06.07.2000 р. з доповненнями № 406 (№ 1206-08) від 01.12.2008 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>. 15. Тридід О. В. Концептуальні засади формування організаційно-економічного механізму управління банком / О. В. Тридід, В. Я. Вовк // Фінанси України. — 2009. — № 1. — С. 98–107 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції
12.02.2010 р.

УДК 336.14:352

Гришацук І. І.

КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ АДМІНІСТРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНИЦІ

Анотація. Проведено критичний аналіз існуючих підходів до оцінки фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці з визначенням його структурних складових. Запропоновано застосування двоєдиного підходу до оцінки останнього за системою кількісних та якісних характеристик.

Аннотация. Проведен критический анализ существующих подходов к оценке финансового потенциала административно-территориальных единиц с выделением его структурных элементов. Предложено применение двойственного подхода к оценке с использованием системы количественных и качественных характеристик.

Annotation. The existent approaches to the estimation of financial potential of administrative-territorial unit with the determination of its structural constituents are analysed, also the application of dual approach to its estimation by system of quantitative and high-quality descriptions is offered.

Ключові слова: адміністративно-територіальна одиниця, можливості, фінансові ресурси, фінансовий потенціал.

Недосконалість методичного забезпечення оцінювання фінансового потенціалу територіальних одиниць усіх рівнів бюджетного устрою України створює низку проблем у фор-

муванні її вираженої бюджетної політики. Загострює проблему незначний інтерес науковців, економістів та політиків до питань визначення останнього на нижчих ланках державного устрою.

У науковій літературі проблеми оцінювання фінансового потенціалу різних рівнів висвітлені у роботах багатьох провідних зарубіжних та вітчизняних науковців, а саме: Н. Колесникової, Ю. Молодожена, І. Чуницької, Л. Тугая, С. Шумської та ін. Однак, кожен із авторів фінансовий потенціал розглядає з різних позицій, що ускладнює розробку єдиного підходу оцінки останнього для кожної територіальної одиниці.

Існування різноманітних напрямків дослідження фінансового потенціалу пояснюється, перш за все, неоднозначністю економічної думки щодо визначення сутності, а отже і методичних підходів до його оцінки. На сьогодні, фінансовий потенціал розглядається таким чином:

1. З позиції територіальної належності: фінансовий потенціал країни; фінансовий потенціал регіону; фінансовий потенціал адміністративно-територіальної одиниці.

2. По відношенню до розпорядника коштів грошових фондів: фінансовий потенціал органів державного управління; фінансовий потенціал суб'єктів підприємницької діяльності; фінансовий потенціал населення.

3. З позиції структурної складової економічного потенціалу: фінансовий потенціал розглядається як сукупність фінансових ресурсів; фінансовий потенціал – як показник оцінки фінансового стану суб'єктів господарювання.

Таким чином, метою цієї роботи є наукове обґрунтування удосконалення методики оцінки фінансового потенціалу адміністративно-територіальної одиниці (АТО) (держави, регіону, області, району, міста, села або селища).

Методичний підхід до оцінювання фінансового потенціалу регіону на основі структуризації джерел його формування запропоновано російським ученим Н. Колесниковою [1]. Вона пропонує оцінювати фінансовий потенціал регіону як сумарну величину ресурсів різноманітних економічних суб'єктів. Такий підхід звужує сутність фінансового потенціалу до сукупності наявних фінансових ресурсів і не дозволяє визначати ефективності від їх залучення та використання.

Інший підхід до оцінювання фінансового потенціалу регіону запропоновано О. Камеліною. Зокрема вона пише: "головним критерієм комплексної оцінки фінансового потенціалу та ефективності обраної фінансової стратегії розвитку регіону є валовий внутрішній продукт, його параметри та вартісна структура формування" [2]. Указуючи на критерії розвитку регіону, очевидно, автор має на увазі економічний розвиток, оскільки кількісне збільшення показника темпу зростання валового внутрішнього продукту (валового національного продукту, національного доходу) за визначений проміжок часу або на душу населення обумовлює економічне зростання території [3]. Однак такий підхід до оцінки фінансового потенціалу регіону важко назвати комплексним, оскільки у його розрахунок покладений лише один показник. При цьому втрачається сутність поняття "потенціал" як сукупність фінансових ресурсів та їх резервів, оскільки валовий внутрішній продукт виражає лише сформовану сукупність фінансових ресурсів. За такого підходу до оцінювання фінансового потенціалу залишаються відкритими питання: "Наскільки ефективно використовувались фінансові ресурси?", "Наскільки розпорядники коштів грошових фондів здатні та бажають реалізувати програми розвитку окремих адміністративно-територіальних одиниць" тощо. Таким чином, за лаштунками оцінки фінансового потенціалу залишаються якісні показники його оцінки.